

Wittgensteinin termejä »kielipeli» ja »elämänmuoto» Itkonen luonnehtii seuraavasti: »Kielipeli heijastelee kielen sosiaalista, toiminnallista, säännöille rakentuvaa luonnetta. Lauseet ovat suppeammin ymmärrettyinä toiminnan tuloksia ja laajemmin ymmärrettyinä toiminnan välineitä.» »Elämänmuoto tarkoittaa sitä sosiaalista todellisuutta, johon kielipeli perustuu ja jota se samalla konstituoii. Elämänmuoto tarjoaa toimintojen viimeisen selityspuoleen: ainoa syy, miksi toimitaan jollain tietyllä tavalla, on se, että näin on opittu toimimaan.»

Kielitieteessä kuten sosiaalitieteissä yleensäkin sekä tutkijan tajunta että tutkimuskohteen tajunta ovat molemmat mukana. Niinpä Itkonen tähdensikin, että on erotettava toisistaan teoreettinen ja ateoreettinen taso. Ateoreettisella tasolla säännöt muodostavat eräänlaisen luettelon; tutkijan tehtävänä on luoda systeemi tästä ateoreettisesta tasosta. Transformaatioteoria luo tietyn aineiston pohjalta mekanismin, jonka tehtävänä on tuottaa tämä aineisto.

Raimo Anttilan esitelmä »Onko strukturalismin aika kielitieteessä jo ohi?» julkaistaan kokonaisuudessaan Virittäjän tässä numerossa. Seminaarissa käsiteltiin strukturalismia muultakin kuin lingvistiikan kannalta. Eero Tarasti esitelmöi Lévi-Straussista, Johanna Enckell »Ranskalaisesta strukturalismista kirjallisuuden tutkimuksessa», Satu Apo »Folkloristisesta strukturalismista» ja Osmo Kuusi »Yleisestä merkkitieteestä ja sen liittymäkohdista strukturalismiin». Ajatustenvaihto yhteisestä ja kaikille keskeisen tärkeästä teemasta vaikutti antoisalta. Toivoa vain sopii, etteivät tällaiset eri tieteenalojen yhteisseminaarit jäisi tilapäisiksi harvinaisuuksiksi.

Raimo Jussila

Kertomus Kotikielen Seuran 97. toimintavuodesta

Vuoden aikana saapuneet suruviestit ovat kertoneet kahden Kotikielen Seuraa lähellä olleen työmiehen poismenosta.

27. elokuuta 1972 kuoli Helsingin ja Turun yliopistojen entinen suomen kielen professori akateemikko Martti Rapola, eturivin kielentutkija ja opettaja, Virittäjän toimitusneuvoston jäsen, Kotikielen Seuran pitkäaikainen esimies ja kunniajäsen. Akateemikko Rapola oli kuollessaan 80-vuotias.

Martti Rapola kuului miehiin, jotka viime vuosikymmenten aikana ovat näkyvimmin viitoittaneet suomen kielen tutkimuksen suuntaa. Hän oli paitsi kansankielen myös kirjasuomen verraton tuntija. Hänen erikoisharrastuksiinsa kuului kirja- ja kansankielen äänne- ja muotooppi sekä varsinkin sanasto, jonka muutoksia seurailleen hän vivahteikkaasti kuvasi suomalaisen kulttuurin kehitysvaiheita kohti aikuisikää. Hänen varhais- tuotannostaan kohoavat näkyviin etenkin v. 1919 ilmestynyt väitöskirja »Kantasuomalaiset pääpainottomain tavujen *i*-loppuiset diftongit suomen murteissa» ja sen vuotta myöhemmin julkaistu jatko-osa sekä vanhan kirjasuomen alalta laadittu »Äännehistoriallinen tutkimus Abraham Kollaniuksen lainsuomennosten kielestä» v. 1925. Kirjasuomen ortografian sekä äänne- ja muotorakenteen kehitystä hän selvitteli teoksessaan »Suomen kirjakielen historia I» (1933). Rapolan myöhemmän tuotannon painopiste sijoittui kieleemme erityiskysymyksiä käsittelevien artikkelien ja yliopistollisten oppikirjojen alalle. Mielellään hän palasi yhä uudelleen varsinkin kieleemme sanaston selvittelyyn mutta julkaisi runsaasti myös suomen äänne- ja muotohistoriaa koskevia artikkeleita. Ylittämätön suursaavutus on hänen v. 1966 ilmestynyt liki 500-sivuinen »Suomen kielen äännehistorian luennot» -teoksensa, joka tiiviissä

mutta selkeässä muodossa sisältää synteesin hänen murteita ja kirjasuomea koskevasta tietämyksestään.

Virittäjän toimituskuntaan Martti Rapola tuli v. 1921. Hänen omien Virittäjään painettujen kirjoitustensa luku yltyä toiselle sadalle, ja yhteen koottuina ne täyttäsivät lehden kaksi kokonaista vuosikertaa (n. 930 sivua). Kotikielen Seuran esimiehenä akateemikko Rapola toimi kolmeen otteeseen, v. 1921—24, 1930—35 ja 1946—53. Seuran kunniajäseneksi hänet kutsuttiin v. 1951.

Kotikielen Seuraan ja Virittäjään liittyivät läheisesti myös 4. helmikuuta 1973 kuolleen akateemikko Martti Haavion harrastukset. Akateemikko Haavio oli kansainvälisesti tunnettu folkloristi, jonka tutkimukset kattoivat henkisen kansanperinteen kaikki keskeiset alat. Tarkkaamalla rinnan kansallista ja kansainvälistä perinnettä Haavio avasi laajoja näköaloja suomalaisen kulttuurin vanhimpiin kerrostumiin. Tärkeänä ainestyyppinä hänelle oli tässä työssä runo. Mutta hänen suhteensa runoon ei ollut vain tiedemiehen objektiivista suhdetta tutkimusmateriaaliin, vaan hän oli myös runon synnyttäjä ja luoja: runoilija. Toinen puoli hänen elämäntyötään kuuluu luovan säetaiteen piiriin. P. Mustapäänä hän saavutti tunnustetun aseman lyriikkamme herkkävaistoisena mestarina.

Martti Haavio oli Virittäjän toimituskunnan jäsen v:sta 1935. Hän avusti Virittäjää yli 60 kirjoituksella.

Yhdeksäntenäkymmenenäseitsemäntenä toimintavuotenaan Kotikielen Seuralla on ollut viisi kokousta, joihin on osallistunut keskimäärin 43 henkeä kerralla. Kokouksissa on kuultu seuraavat esitykset:

Vuosikokouksessa 14. maaliskuuta 1972 esimies professori Terho Itkonen: »Suomen länsimurteiden syntykysymyksiä» (julkaistu Historiallisessa Aikakauskirjassa 1972 s. 85—112 nimellä »Historiantakaiset Häme ja Suomi kiellentutkijan näkökulmasta»).

24. huhtikuuta liseniaatti Pekka Lehti-

mäki: »Eräitä Uudenmaan murteiden infinitiivijärjestelmän erikoisuuksia» (julkaistu Virittäjässä 1972 s. 122—145) ja kandidaatti Mauri Levomäki: »*Analyysia* vai *analyysii?*» (julkaistu laajennettuna Virittäjässä 1972 s. 254—261).

28. syyskuuta esimies professori Terho Itkonen, liseniaatti Heikki Paunonen, kandidaatti Outi Honkasalo ja kandidaatti Riitta Matilainen esittelivät vuoden 1972 alussa käyntiin pantua Helsingin puhekielen sosiolingvististä tutkimusta.

30. marraskuuta Sanakirjasäätiön suursanastajat kandidaatti Mirja-Liisa Heininen, maisteri Raimo Jussila ja maisteri Matti Vilppula kertoivat Vpl. Uudenkirkon, Himangan ja Vihdin murteiden sanaston keruussa saamistaan kokemuksista.

8. helmikuuta 1973 maisteri Maija Länsimäki: »*Maidon ja piimän* murremaantiedettä ja semantiikkaa». Liseniaatti Pekka Uusivirta tarkasteli määrää ilmaisevaan adessiiviin liittyviä kielenkäyttöseikkoja.

Jäsenmaksunsa suorittaneita jäseniä seurassa oli 96.

Seuran esimiehenä on toiminut professori Terho Itkonen, ensimmäisenä varaesimiehenä apulaisprofessori Veikko Ruoppila, toisena varaesimiehenä professori Matti Sadeniemi, sihteereinä maisteri Tapani Lehtinen, varasihteerinä maisteri Ursula Ojanen, rahastonhoitajana maisteri Kaisu Juusela, tilintarkastajina vt. professori Eero Kiviniemi ja lainopin kandidaatti Mauno Turunen sekä varatilintarkastajina apulaisprofessori Tauno Särkkä ja liseniaatti Seppo Suhonen.

Seuran edustajana Sanakirjasäätiön ja Suomen nimiarkiston säätiön valtuuskunnassa on ollut professori Terho Itkonen, varalla professori Matti Sadeniemi. Kansallisten kielten ja kulttuurimuotojen tutkimuksen keskusliiton neuvottelukunnassa seuraa on edustanut apulaisprofessori Veikko Ruoppila.

August Ahlqvistin, Kai Donnerin, Artturi Kanniston ja Yrjö Wichmannin rahastojen korkovaroista päättävässä lau-

takunnassa seuraa edustivat esimies ja professori R. E. Nirvi. Kokouksessaan 5. maaliskuuta 1973 lautakunta päätti myöntää 1 200 markan palkinnon tohtori Alpo Räisäselle hänen väitöskirjastaan »Kainuun murteiden äännehistoria I». Korkeiden ylijäämä siirrettiin pääomaan, joka lisäyksen jälkeen on 19 251,95 markkaa. Lauri Kettusen rahaston lautakunta, johon ovat kuuluneet esimies ja sihteeri sekä professori Aimo Turunen, päätti 5. maaliskuuta 1973 pitämässään kokouksessa myöntää 250 markan stipendin kandidaatti Juha Janhuselle Vieroon tehtävää opintomatkaa varten. Loput koroista liitettiin pääomaan, joka lisäyksen jälkeen on 8 427,99 markkaa. Tervetullut lisä seuran rahastoihin saatiin, kun Helsingin ensimmäisen suomalaisen tyttöoppilaitoksen entiset oppilaat ry. (Hesteo) 8. helmikuuta 1973 lahjoitti seuralle 5 000 markkaa käytettäväksi Helsingin koululaiskielen tallentamiseen. Lahjoittajan toivomuksen mukaisesti Kotikielen Seura perustaa hallintaansa »Hesteon koululaiskielirahasto» -nimisen rahaston, jonka alkupääomana saatu lahjoitus on.

Seura on onnitellut pitkäaikaista jäsentään maisteri Vilho Setälää hänen 80-vuotispäivänään, Virittäjän toimitusneuvoston jäsentä akateemikko Kustaa Vilkunaa hänen 70-vuotispäivänään ja professori Antti Sovijärveä hänen 60-vuotispäivänään.

Seura on esittänyt surunvalittelunsa kunniajäsenensä akateemikko Martti Rapolan omaisille hänen kuolemansa johdosta. Akateemikko Martti Haavion pareille seuran seppelleen laskivat professori Lauri Hakulinen, professori Matti Sade-niemi ja lisensiaatti Tuomo Tuomi.

Virittäjän 76. vuosikerta (1972) sisältää XVI + 505 sivua. Lehden päätoimittajana on ollut lisensiaatti Tuomo Tuomi. Toimittussihteerinä on maaliskuun loppuun 1972 ollut lisensiaatti Pekka Uusivirta ja huhtikuun alusta maisteri Ritva Stark. Taloudenhoitajana on toiminut maisteri Eila Hämäläinen apunaan merkonomi Kaarina Elomaa. Virittäjän erikoisosastoja ovat toimittaneet maisteri Esko Koivusalo (katsausosasto), maisteri Jaakko Sivula (»Kielemme käytäntö» -osasto) sekä lisensiaatit Auli Hakulinen ja Heikki Paunonen (kirjallisuusosasto).

Virittäjä on saanut kertomusvuotena valtionapua 24 000 markkaa ja lisäksi 10 000 markkaa edellisvuotisten velkojen peittämiseksi. Alfred Kordelinin säätiö on tukenut Virittäjää 6 000 markalla. Viimevuotisen tilausrynnäkönsä johdosta Virittäjän tilaajamäärä on ilahduttavasti lisääntynyt; kasvaneiden tilaustulojen ja tavallista suuremman valtionavun ansiosta Virittäjän tulostase viime vuodelta sisältää 7 940,18 markan ylijäämän. Sen turvin on lehden velkoja voitu pientää siten, että niitä on nyt 12 138,78 markkaa. Virittäjän kokonaismenot olivat 53 445,69 markkaa (mistä painatus- ja postikuluja 42 453,35 markkaa) ja kokonaistulot 61 386,18 markkaa (mistä tilausmaksuja 21 320,43 markkaa).

Seuran omat tulot olivat 1 155,92 markkaa ja menot 1 604,52 markkaa. Tilikauden tappio oli 448,60 markkaa.

Opetusministeriö on myöntänyt Virittäjän 15-vuotishakemiston 1957—1971 painatukseen 18 000 markan avustuksen. Hakemisto on ladottu loppuun.

Suomen Akatemialta on anottu vuoden 1973 julkaisutoimintaan 36 000 markan suuruista avustusta.

Helsingissä 14. maaliskuuta 1973

Tapani Lehtinen
Kotikielen Seuran sihteeri